

Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej
ul. Grzybowska 80/82 (VI piętro)
00-844 Warszawa

Uwagi do dokumentów:

Aktualizacja planów gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy

W ramach konsultacji społecznych aktualizacji Planów gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy (aPGW) zgłaszamy szereg uwag i zastrzeżeń zawartych w niniejszym piśmie. Dotyczą one zarówno zawartości samych dokumentów przedłożonych do konsultacji, jak i proponowanego w nich podejścia do rozwoju gospodarki wodnej w Polsce.

1. Zrównoważony rozwój gospodarki wodnej w Polsce a analiza listy przedsięwzięć zawarta w aktualizacji Planów gospodarowania wodami (aPGW) na obszarach dorzeczy

Zgodnie z zapisanymi celami, aPGW *"jest dokumentem planistycznym, stanowiącym podstawę podejmowania decyzji kształtujących stan zasobów wodnych, usprawniającym proces osiągania lub utrzymania dobrego stanu wód oraz związanych z nimi ekosystemów, a także wskazującym na konieczność wprowadzenia racjonalnych zasad gospodarowania wodami w przyszłości"* (aPGW na obszarze dorzecza Wisły, rozdz. 1.1, str.7). Analiza tego dokumentu pokazuje jednak odmienne, błędne podejście, zastosowane wcześniej w MasterPlanach.

W ramach MasterPlanów przedstawiono chaotyczną listę przedsięwzięć zgłaszanych przez różne podmioty i środowiska. Realizację inwestycji wymienionych na listach stanowiących załączniki do MasterPlanów uznano za oczywistą; nie zweryfikowano ich zasadności, a jedynie oceniono oddziaływanie na stan/potencjał jednolitych części wód (JCW). Dodatkowo, w przypadku stwierdzenia faktu, że konkretna inwestycja może spowodować nieosiągnięcie dobrego stanu/potencjału lub pogorszenie stanu/potencjału JCW, co stanowi zasadnicze cele do osiągnięcia zgodnie z zapisami RDW, założono, że należy rozważyć zastosowanie odstępstwa zgodnie z Art. 4 ust.7 Ramowej Dyrektywy Wodnej (RDW).

Analogiczne podejście zaproponowano obecnie w aPGW. Nie przedstawiono tutaj ogólnych, globalnych celów zarządzania wodami w Polsce i działań, które mają nas doprowadzić do osiągnięcia wyznaczonych celów, lecz zebrano listę przedsięwzięć ze

wszystkich regionów od różnych podmiotów i próbowano uzasadnić ich realizację w ramach aktualnie obowiązujących przepisów prawnych.

2. aPGW a Plany Zarządzania Ryzykiem Powodziowym (PZRP)

Równoległe do prac nad aPGW prowadzone są prace nad sporządzeniem (jak również konsultacje społeczne) PZRP. Są to dokumenty w wielu miejscach ząbujące się, w związku z czym słuszne jest opracowywanie ich w jednym czasie i wyciąganie wzajemnych wniosków z obu dokumentów. Jak zaznaczono już w MasterPlanach, *"Dopiero PZRP powinny być podstawą do dokonania rzetelnej oceny wyboru alternatyw na poziomie celów, jakim mają służyć poszczególne działania inwestycyjne, a ich wyniki powinny zostać włączone do aktualizacji PGW."* (MP dla dorzecza Wisły, rozdz. 6, str. 40).

Niestety w praktyce sytuacja wygląda nieco odmiennie. W przedłożonym do konsultacji społecznych PZRP przedstawiono cele ochrony przeciwpowodziowej, kładąc duży nacisk na działania nietechniczne, oraz przedstawiono listę przedsięwzięć (działań technicznych), która ma zapewnić realizację tych celów wraz z działaniami nietechnicznymi. Natomiast w aPGW do listy przedsięwzięć, mających na celu ochronę przeciwpowodziową, dodano szereg inwestycji (często mających negatywny wpływ na stan/potencjał JCW), które nie znalazły się w PZRP, nie tłumacząc, czemu ma służyć ten dualizm. W aPGW nie wspomniano wcale o działaniach nietechnicznych służących ochronie przed powodzią, opisanych szeroko w RZRP.

W ten sposób oba dokumenty stały się niespójne, a założenia i koncepcja ochrony przeciwpowodziowej w Polsce, przedstawiona w PZRP - rozmywa się. Omawiane dokumenty - aPGW i PZRP - powinny być spójne, aby można było prowadzić gospodarkę wodną w Polsce w sposób przewidywalny i zmierzający do osiągnięcia celów ochrony przeciwpowodziowej, przedstawionych w PZRP.

3. Brak uwzględnienia w aPGW prac utrzymaniowych na ciekach

Tak jak we wcześniej przygotowywanych MasterPlanach, tak i w aPGW, nie uwzględniono zagadnienia inwestycji polegających na tzw. pracach utrzymaniowych. Są one prowadzone w Polsce na wielką skalę i mają niewątpliwie wpływ na ekosystemy małych rzek, a także – poprzez efekt skumulowany – na stan zasobów wodnych w poszczególnych regionach, w skali kraju, a także na stan ekosystemu Morza Bałtyckiego (prace utrzymaniowe, prowadząc do uproszczenia hydromorfologicznego negatywnie wpływają na zdolności rzek do samooczyszczania wód, w związku z czym większe ładunki biogenów dostają się do dużych rzek i do Morza Bałtyckiego). Niestety w aPGW problem ten jest nie tylko niezauważany, ale nawet marginalizowany; cyt.: *"Należy podkreślić także, iż szereg niewielkich w swojej skali i zakresie inwestycji związanych z ingerencją w hydromorfologię cieków charakteryzuje się tak znikomym oddziaływaniem w skali JCWP, iż nie będą miały znaczącego wpływu na stan ekologiczny, a tym samym – nie są przedmiotem rozważań w ramach niniejszego dokumentu."* (aPGW na obszarze dorzecza Wisły, rozdz. 9.4.1, str.164).

Dodatkowo, przy podziale JCW na naturalne i silnie zmienione, przyjęto kryteria uniemożliwiające uwzględnienie zmian podłużnych w hydromorfologii cieków, przez co nie ma możliwości oceny hydromorfologii jako gorszą niż "dobra". Odzwierciedlają to zapisy

aPGW: "Przeprowadzona ocena stanu JCWP rzecznych w zakresie hydromorfologii wskazuje stan dobry we wszystkich JCWP." (aPGW na obszarze dorzecza Wisły, rozdz. 4.2, str.48).

W tym samym rozdziale stwierdza się, że "Jednakże uznano, że presją hydromorfologiczną, mającą szczególny wpływ na stan wód rzecznych, w tym przede wszystkim stan elementów biologicznych, jest zabudowa poprzeczna.". Jest to częściowo prawdą, jednak należy brać pod uwagę także przekształcenia podłużne morfologii - kilkadziesiąt kilometrów rzeki przekształconej całkowicie (pogłębienie, odmulenie, zabudowa brzegów, wycinka drzew) staje się barierą nie do przebycia dla wielu organizmów wodnych.

Brak uwzględnienia w aPGW zagadnienia prac utrzymaniowych prowadzi do wyciągnięcia błędnych wniosków w zakresie przyspieszenia spływu powierzchniowego w zlewni (mimo tego, że właściwe wnioski wyciągnięto w PZRP). Prace utrzymaniowe prowadzą do pogłębienia dna koryta cieków (głębszy drenaż wód podziemnych przy niskich stanach wody), zmniejszenia szorstkości brzegów oraz możliwości rozlewania się cieków w jego dolinie. W wyniku tego przyspiesza się odpływ wód opadowych i roztopowych z danego terenu oraz, w wielu przypadkach, ma miejsce także "ucieczka" wód podziemnych. W pewnym sensie, przy odpowiednim zakresie prac utrzymaniowych, można je traktować na równi z melioracjami. W jak zaznaczają Autorzy aPGW "Znaczący wpływ na stan ilościowy (JCWPd) mają przede wszystkim melioracje (...)" (aPGW na obszarze dorzecza Wisły, rozdz. 4.5.2, str.64).

Wnioskujemy o uzupełnienie aPGW o horyzontalne rekomendacje stosowania dobrych praktyk w pracach utrzymaniowych na małych i średnich rzekach, a w szczególności o wytyczne do planów prac utrzymaniowych – uwzględniające skumulowany wpływ tych prac na zasoby wodne kraju, sytuację przeciwpowodziową oraz stan wód Bałtyku. Rekomendowane działania, które powinny znaleźć się w takich wytycznych zamieszczamy poniżej, omawiając potrzebę uwzględnienia działań małej retencji w aPGW.

4. Brak uwzględnienia działań z zakresu odtwarzania naturalnej małej retencji

W aPGW szereg przedsięwzięć, uniemożliwiających osiągnięcie dobrego stanu JCW, uzasadnianych jest koniecznością ochrony przeciwpowodziowej lub retencją wody. Retencja wody jest konieczna tam, gdzie zbyt szybki spływ powierzchniowy (i brak odpowiednich terenów naturalnych) utrudnia retencję naturalną. Niestety w aPGW nie zaplanowano odtwarzania naturalnej małej retencji (odtworzenia naturalnych koryt rzecznych, retencji wody w torfowiskach) – ani przy wymienianiu rozwiązań alternatywnych, ani przy proponowaniu działań kompensacji przyrodniczej. Jako, że tego rodzaju działania mają w naszej opinii kluczowe znaczenie dla gospodarowania wodą w Polsce, w tym w kontekście przeciwpowodziowym, zgłaszamy propozycje rozwiązań i kierunków działań jakie powinny być podejmowane w tym zakresie (analogiczne propozycje zgłoszono również w ramach konsultacji PZRP). Mała retencja to działania mające na celu zatrzymywanie wody jak najbliżej miejsca, w którym ona opada. Są to bardzo różne działania, często o niewielkiej lokalnej skali oddziaływania, które mogą się przełożyć na znaczący efekt hydrologiczny tylko w przypadku ich „horyzontalnego” – powszechnego wdrażania, na zasadzie systemowej. Celowe jest naszym zdaniem zawarcie w aPGW odpowiednich założeń dla polityk horyzontalnych – krajowych i regionalnych, odnoszących się do sposobów gospodarowania wodą na obszarach rolniczych, leśnych, na terenach zdegradowanych mokradeł oraz na obszarach zurbanizowanych. W szczególności, **wnioskujemy o uwzględnienie następujących kategorii działań:**

Spoleczna kontrola zarządzania ekosystemami rzecznyymi w Polsce – projekt w ramach programu Obywatele dla Demokracji

4.1. Stworzenie instrumentów prawnych i administracyjnych zobowiązujących do zachowania wszystkich naturalnych mokradeł – np. na zasadzie ‘no net loss’ (zobowiązanie do odtworzenia w przypadku spowodowania degradacji ekosystemów)

Torfowiska i inne mokradła to bardzo ważne obszary dla kształtowania małej retencji i bardzo istotne dla tzw. małego cyklu hydrologicznego, wpływając poprzez to na lokalne zwiększenie wilgotności i obniżenie średnich temperatur powietrza zmniejsza odpływ ze zlewni cząstkowych. Jest absolutnie pierwszorzędną sprawą, aby, poza działaniami naprawczymi opisanymi poniżej, dołożyć wszelkich starań do zachowania istniejących obszarów wodno-błotnych. W naszej opinii, propozycje uregulowań prawnych uniemożliwiających dalszą utratę obszarów bagiennych odpowiedzialnych za retencję glebową powinny znaleźć się w Planach Zarządzania Ryzykiem Przeciwpowodziowym, a w konsekwencji uwspólnienia treści PZRP i aPGW, również w tym ostatnim dokumencie. Zobowiązanie do zachowania mokradeł wraz z kompletem czynników kształtujących ich stosunki hydrologiczne może być wprowadzone w sposób analogiczny do restrykcji związanych z zagospodarowaniem terenów zalewowych. Skutecznym instrumentem ochrony mokradeł jest też zasada „no net loss” stosowana dla ochrony mokradeł w USA.

4.2. Odtwarzanie retencji na osuszonych torfowiskach; odtwarzanie procesów torfotwórczych

Znaczna większość torfowisk w Polsce została zmeliorowana, poprzez co utraciły one swój potencjał retencji wody i kształtowania warunków mikroklimatycznych. Obecnie tylko część z tych obszarów jest użytkowana rolniczo, wiele odwodnionych torfowisk jest nieużytkowanych. Odwodnione torfowiska to jednocześnie bardzo istotne źródła emisji dwutlenku węgla do atmosfery oraz azotanów do wód powierzchniowych. Dlatego uwzględnienie odtwarzania warunków bagiennych na torfowiskach w sposób horyzontalny w PZRP będzie jednocześnie zgodne z celami polityki klimatycznej oraz Dyrektywy Azotanowej UE.

Zasadą dobrej praktyki zarządzania wodą na torfowiskach powinno być ustabilizowanie poziomu wody możliwie blisko powierzchni gruntu: na obszarach wyłączonych z rolnictwa równo z powierzchnią (aby zapewnić warunki optymalne dla procesów torfotwórczych), a na obszarach zagospodarowanych jako trwałe użytki zielone tak wysoko, by zminimalizować procesy murszenia torfu. Z punktu widzenia ochrony zasobów wodnych i polityki klimatycznej wyjątkowo uciążliwe jest użytkowanie torfowisk jako gruntów ornych i powinno być całkowicie zaniechane.

Proponowane działania to:

- zasypywanie zbędnych rowów lub powstrzymywanie odpływu poprzez stałe progi lub zastawki;
- likwidacja systemów drenarskich w obrębie torfowisk;
- zamiana struktury upraw na osuszonych torfowiskach na uprawy wymagające warunków bagiennych (tzw. rolnictwo bagienne [paludiculture], np. uprawa łąk podmokłych, uprawa pałki szerokolistnej lub trzciny pospolitej);
- wprowadzenie zasady niekonserwowania cieków płynących przez naturalne lub poddawane restytucji przyrodniczej torfowiska – w szczególności nieprowadzenie tam prac takich jak odmulanie, wykaszanie i usuwanie roślinności w korycie, gdyż przyspieszają one odpływ wód gruntowych z torfowiska.

4.3. Całkowita lub częściowa renaturyzacja niewielkich cieków

Znaczna większość małych i bardzo małych cieków w Polsce ma drastycznie przekształconą hydromorfologię: wyprostowane i skrócone koryta, zawężone i wyprofilowane w sposób znacząco przyspieszający spływ. Dotyczy to nie tylko cieków płynących przez obszary intensywnie zagospodarowane rolniczo, ale także wielu rzek płynących przez obszary leśne, nieużytki lub tereny ekstensywnie użytkowane. Najlepszą drogą do odtworzenia naturalnej retencji dolinowej związanej z tymi ciekami jest ich restytucja przyrodnicza (renaturyzacja) poprzez odtworzenie meandrującego koryta i nadrzecznych terenów mokradłowych.

Proponowane działania to:

- pełna restytucja meandrującego koryta – opcja optymalna, wymaga z reguły wykupów gruntów i prac ziemnych związanych z odkopaniem koryta po śladach dawnych starorzeczy;
- umieszczanie rumoszu kamiennego lub drzewnego w ciekach w celu spowolnienia przepływu i zainicjowania naturalnych procesów zmierzających do wzbogacenia hydromorfologii cieku.

4.4. Zastępowanie koryt jednodzielnych w uregulowanych ciekach na terenach rolniczych korytami dwudzielnymi o naturalnie kształtującym się korycie dolnym i zaprzestanie prac odmuleniovych

Jest to działanie częściowo zbieżne z poprzednim, tj. częściową renaturyzacją cieku. Koryto dwudzielne jest rozwiązaniem hydrotechnicznym pozwalającym na ułatwienie spływu wód wielkich przy jednoczesnym utrzymaniu niskich przepływów w czasie niżówek. Może ono służyć kształtowaniu retencji dolinowej pod warunkiem zastosowania rozwiązań sprzyjających odtwarzaniu cech naturalności dolnego koryta oraz ukształtowania odpowiednio szerokiego, półnaturalnego koryta górnego dla wód wezbraniowych. Obecnie stosowane rozwiązanie, tj. ułatwianie spływu wód wielkich poprzez prace konserwacyjne (odmulanie, usuwanie roślinności) prowadzą jednocześnie do obniżania lokalnego zwierciadła wód gruntowych, a zatem zmniejszają glebową retencję wody. Dzięki zwiększeniu pojemności koryta w wód wielkich, można zrezygnować z odmulania dolnego koryta i umożliwić jego naturalną dynamikę, co dodatkowo pomoże spowolnić spływ wód w okresach stanów normalnych i niskich. Obszar w obrębie górnego koryta powinien być porośnięty roślinnością szuwarową lub łąkową - pełni on w takim przypadku dodatkowo rolę strefy buforowej służącą wychwytywaniu biogenów z wód. Prace utrzymaniowe w tak ukształtowanym korycie powinny polegać na corocznym wykaszaniu roślinności w obrębie koryta zalewowego, wraz z usuwaniem biomasy – w celu wyprowadzania z biomasą zretencjonowanych biogenów. Pozyskana biomasa powinna być wykorzystywana jako substrat w biogazowniach lub kompostowniach. Zastępowanie uregulowanych koryt jednodzielnych zbliżonymi do naturalnych korytami dwudzielnymi jest działaniem wymagającym z reguły poszerzenia działek geodezyjnych będących w dyspozycji Zarządów Melioracji i Urządzeń Wodnych.

4.5. Ograniczanie spływu powierzchniowego na terenach leśnych

Należy tu uwzględnić grupę działań zmierzających do skierowania wód opadowych do gleby, zamiast ułatwiania ich bezpośredniego spływu do cieków. Do takich działań należy m.in. odpowiednia zabudowa dróg leśnych i szlaków zrywki drewna – szczególnie na terenach górskich.

Spoleczna kontrola zarządzania ekosystemami rzecznyymi w Polsce – projekt w ramach programu Obywatele dla Demokracji

4.6. Uregulowanie gospodarki wodami opadowymi na obszarach o powierzchni uszczelnionej

Wraz ze wzrostem powierzchni obszarów pokrytych nawierzchniami szczelnymi, rośnie liczba lokalnych podtopień i powodzi spowodowanych szybkim spływem wód z takich obszarów do wód powierzchniowych. PZRP, a zatem również aPGW, powinno naszym zdaniem uwzględnić działania horyzontalne, obligujące właścicieli lub administratorów gruntów do retencji wód opadowych na własnym terenie oraz / lub ich przekierowywanie do gleby.

5. Sposób rozwiązania problemu zanieczyszczeń ze źródeł rozproszonych

Polska jest na pierwszym miejscu pod względem wielkości spływu azotanów i fosforanów do Morza Bałtyckiego, a zanieczyszczenia ze źródeł obszarowych (rolniczych) należą do najważniejszych problemów do rozwiązania w gospodarce wodnej w Polsce, co znalazło odzwierciedlenie w wyznaczeniu obszarów szczególnie narażonych (OSN), wyznaczeniu celu osiągnięcia dobrego stanu chemicznego dla 90% JCW rzecznych i 85% JCW jeziornych, co więcej zagrożenie to prawdopodobnie wzrośnie wskutek zmian klimatu (aPGW dla dorzecza Wisły, str. 188).

W aPGW zaproponowano następujące działania, które mają pomóc osiągnąć cele poprawy stanu chemicznego w odniesieniu do źródeł rolniczych: *„budowa zbiorników i płyt do gromadzenia i przechowywania nawozów naturalnych, edukacja rolników z zakresie obowiązywania prawa i zasad dobrej praktyki rolniczej, pomoc organizacyjna i techniczna w realizacji inwestycji ochrony wód w gospodarstwach, doradztwo rolne w tworzeniu planów nawozowych w gospodarstwach, kontrola realizacji zadań wynikających z programów działania, monitoring jakości wód powierzchniowych i podziemnych w obszarach szczególnie narażonych, w celu oceny efektów realizacji programów działań”*. Zgadza się z potrzebą realizacji wymienionych działań, chcemy jednak zwrócić uwagę na całkowite pominięcie działań zmierzających do naturalnej sorpcji i akumulacji wprowadzonych do obiegu azotanów i fosforanów przez naturalne ekosystemy. Zarówno ekosystemy lądowe, jak wodne mają znaczne zdolności akumulacji biogenów i oczyszczania wód powierzchniowych i gruntowych poprzez włączanie pochodzących z zanieczyszczeń azotanów i fosforanów w obieg materii. Zdolności te zależą od stanu ekosystemów wodnych oraz charakteru strefy przejścia (ekotonu) pomiędzy ekosystemem lądowym, a ekosystemem wodnym. W szczególności, obszary przybrzeżnych szuwarów trzcinowych, mozgowych, czy wysokoturzycowych mogą być bardzo skutecznym „filtrem” usuwającym z wód powierzchniowych oraz płytkich wód gruntowych azotany (poprzez wbudowywanie w biomase roślinną oraz proces denitryfikacji) oraz fosforany (poprzez wbudowywanie w biomase); efekt ten można zwiększyć poprzez coroczne koszenie i usuwanie biomasy. **Wnioskujemy zatem o uzupełnienie aPGW o działania prowadzące do odtwarzania bagiennych stref buforowych wzdłuż cieków (w sposób opisany już w pkt. 4.4.), a także o projektowanie i tworzenie sztucznych mokradel (tzw. *treatment wetlands*) u zbiegu systemów melioracyjnych i drenażowych obszarów rolniczych.** Zwracamy też uwagę, że postulowane już wyżej upowszechnienie działań z zakresu restytucji przyrodniczej małych cieków (odtworzenie meandrów, wzrost zróżnicowania mikrosiedlisk i różnorodności biologicznej), zwłaszcza na obszarach rolniczych, również może przyczynić się do poprawy stanu wód poprzez odtwarzanie procesów samooczyszczania się wód.

Spoleczna kontrola zarządzania ekosystemami rzecznyymi w Polsce – projekt w ramach programu Obywatele dla Demokracji

6. Zagadnienia adaptacji gospodarki wodnej do zmian klimatycznych

„Strategiczny plan adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030” (SPA 2020) postuluje m.in. następujące działania z zakresu gospodarki wodnej: „zwiększenie możliwości retencyjnych i renaturyzację cieków wodnych” (SPA 2020, działanie 1.1.2., str. 36), „przywracanie i utrzymanie dobrego stanu wód, ekosystemów wodnych i od wody zależnych” (SPA 2020, działanie 1.1.3., str. 36), „kontynuacja programu ochrony gleb przed erozją, kontynuowanie i rozszerzenie programu małej retencji i retencji glebowej zwłaszcza w lasach i użytkach zielonych” (SPA 2020, działanie 1.4.6., str. 40), „rewitalizacja przyrodnicza, w tym przywracanie zdegradowanym terenom zieleni i zbiornikom wodnym ich pierwotnych funkcji, ze szczególnym uwzględnieniem małej retencji w miastach. Wymiana szczelnych powierzchni gruntu na przepuszczalne.” (SPA 2020, działanie 4.2.2., str. 45).

W tym samym dokumencie czytamy też:

- „Ważne jest, aby działania służące ochronie przeciwpowodziowej w pierwszej kolejności wykorzystywały najmniej inwazyjne dla środowiska przyrodniczego rozwiązania, w szczególności nietechniczne metody ochrony przeciwpowodziowej.” (SPA 2020, działanie 4.2.2., str. 36)
- „z punktu widzenia ochrony siedlisk najistotniejsze są działania związane z utrzymaniem obszarów wodno-błotnych i ich odtwarzaniem wszędzie tam, gdzie jest to możliwe.” (SPA 2020, działanie 4.2.2., str. 39)

Niestety w świetle powyższych wytycznych przedstawiony do konsultacji społecznych projekt aPGW jest niekompletny, ponieważ zakłada realizację jedynie działań technicznych i to w zakresie szerszym niż proponowane w PZRP. Zaskakujące jest, że Autorzy aPGW dla dorzecza Wisły zawarli w rozdziale 6.4. rekomendacje zgodne z polityką klimatyczną, są to m.in.:

- „wdrażanie metod zwiększenia retencji powierzchniowej i podziemnej w celu zapobiegania i niwelowania negatywnych skutków suszy atmosferycznej oraz deficytu wód powierzchniowych, wprowadzanie narzędzi ochrony gleb przed erozją”
- „wdrażanie działań hydrotechnicznych zapobiegających intensyfikacji erozji wodnej potoków górskich”
- „wprowadzanie narzędzi ochrony gleb przed erozją, szczególnie dla małych, lokalnych zlewni o niskich zasobach wodnych”.

Powyższe rekomendacje te nie znalazły jednak żadnego odzwierciedlenia w części planistycznej. Lista inwestycji załączona do aPGW, w szczególności lista działań wymagających derogacji 4.7 RDW, zawiera za to liczne przedsięwzięcia idące dokładnie pod prąd rekomendacji dostosowania gospodarki wodnej do zmian klimatu – w szczególności zwiększające odpływ wód z górnych części zlewni (regulacje koryta, prace utrzymaniowe), osłabiające lokalne, tzw. małe cykle hydrologiczne (zwiększone odpływy ze zlewni rolniczych), podwyższające podatność temperatury cieków na wzrost temperatury powietrza (zbiorniki zaporowe) oraz bezpośrednio zwiększające emisje gazów cieplarnianych do atmosfery (pogłębianie i odmulanie cieków płynących przez torfowiska, skutkujące mineralizacją torfu).

W związku z powyższym, uznajemy projekt aPGW za niezgodny z politykami klimatycznymi Polski i Unii Europejskiej i **postulujemy wprowadzenie do niego działań**

realnie zwiększających odporność ekosystemów wodnych i zależnych od wód na zmiany klimatu. Działania takie powinny przełożyć się na wzrost odporności zasobów wodnych i stabilności ekosystemów oraz świadczonych przez nie usług. Dodatkowo, **apelujemy o przyjęcie szczególnego podejścia do gospodarowania wodami na obszarach torfowisk, zmierzając do znaczącego obniżenia emisji CO₂ z odwodnionych gleb torfowych** (patrz pkt. 4.2.).

7. Zastosowanie odstępstwa z art 4.7 RDW¹

Większość proponowanych inwestycji (tabele „Inwestycje”) nie spełnia warunków odstępstwa z następujących powodów:

- Przyczyny odstępstwa nie zawsze zostały wystarczająco określone i wyjaśnione w aPGW;
- Podane informacje nie zawsze przekonują, że przedsięwzięcie stanowi nadrzędny interes społeczny i/lub korzyści dla środowiska i dla społeczeństwa dla zdrowia ludzkiego, bezpieczeństwa lub zrównoważonego rozwoju przeważają nad korzyściami z osiągnięcia celów środowiskowych dla wód;
- Podane informacje nie zawsze przekonują, że korzystne cele przedsięwzięcia nie mogą, z przyczyn możliwości technicznych czy nieproporcjonalnych kosztów być osiągnięte innymi środkami, stanowiącymi znacznie korzystniejszą opcję środowiskową;
- Dla wielu przedsięwzięć nie zostały przewidziane wszystkie możliwe środki umożliwiające ograniczenie niekorzystnego wpływu na stan wód;
- Niektóre odstępstwa przeszkadzałyby w osiągnięciu celów środowiskowych w innych częściach wód w tym samym obszarze dorzecza, co wprost podano ;
- Niektóre przedsięwzięcia nie tylko uniemożliwiłyby osiągnięcie celów środowiskowych dla wód, ale także uniemożliwiłyby osiągnięcie celów środowiskowych dla obszarów chronionych.

W konsekwencji **wnosimy, by z projektów aPGW usunąć odstępstwo z art 4.7 RDW dla inwestycji wymienionych w załączniku**, ponieważ przesłanki dyrektywy umożliwiające udzielenie tego odstępstwa nie są dla tych inwestycji spełnione.

Równocześnie zwracamy uwagę, że według naszej wiedzy, w poszczególnych dorzeczach planowane są także bardzo liczne inwestycje (**analiza w załączniku**), co do których zbyt pochopnie zakłada się, że nie będą powodować pogorszenia stanu wód. Celem aPGW nie jest wprowadzenie takich inwestycji, ale obawiamy się, że silna presja na ich realizację, przy niekoniecznie prawdziwym przekonaniu, że są one nieszkodliwe dla wód, może spowodować zagrożenie dla osiągnięcia celów aPGW.

¹ Załącznik do tego punktu stanowi wspólną analizę: Centrum Ochrony Mokradeł, Klubu Przyrodników, Towarzystwa Badań i Ochrony Przyrody, Towarzystwa na rzecz Ziemi, WWF Polska. Ze względu na duży rozmiar, załącznik przesyłamy tylko razem z pismem wysłanym drogą elektroniczną.

PODSUMOWANIE

1. W aPGW zaproponowano nieprawidłowe podejście do zarządzania wodami w Polsce. Nie przedstawiono w nim ogólnych, globalnych celów zarządzania wodami w Polsce i działań, które mają nas doprowadzić do osiągnięcia wyznaczonych celów, lecz zebrano listę przedsięwzięć ze wszystkich regionów od różnych podmiotów i próbowano uzasadnić ich realizację w ramach aktualnie obowiązujących przepisów prawnych.

2. Niespójność dokumentów planistycznych - aPGW i PZRP (różne przedsięwzięcia mające na celu ochronę przeciwpowodziową w obu dokumentach). Omawiane dokumenty - aPGW i PZRP - powinny być spójne, aby można było prowadzić gospodarkę wodną w Polsce w sposób przewidywalny i zmierzający do osiągnięcia celów ochrony przeciwpowodziowej, przedstawionych w PZRP.

3. W aPGW nie uwzględniono zagadnienia inwestycji polegających na tzw. pracach utrzymaniowych. Powinny one zostać uwzględnione w projekcie aPGW, ponieważ mają ogromne znaczenie w kontekście kształtowania hydromorfologii cieków oraz spływu powierzchniowego. Wnioskujemy o uzupełnienie aPGW o horyzontalne rekomendacje stosowania dobrych praktyk w pracach utrzymaniowych na małych i średnich rzekach, a w szczególności o wytyczne do planów prac utrzymaniowych – uwzględniające skumulowany wpływ tych prac na zasoby wodne kraju, sytuację przeciwpowodziową oraz stan wód Bałtyku.

4. W koncepcji gospodarki wodnej zawartej w aPGW zabrakło działań prowadzących za zwiększenia naturalnej retencji, takich jak: odtwarzanie retencji na osuszonych niegdyś torfowiskach, renaturyzacja małych cieków, a także działań mających wspierać oczyszczanie się wód powierzchniowych, jak: odtwarzanie bagiennych stref buforowych wzdłuż cieków, tworzenie sztucznych mokradeł (tzw. treatment wetlands) u zbiegu systemów melioracyjnych i drenarskich z obszarów rolniczych. Wnioskujemy o uwzględnienie w aPGW takich działań.

5. W aPGW nie proponuje się odpowiednich działań adaptacyjnych do zmian klimatycznych. W odniesieniu do ekosystemów wodnych powinny one polegać na przywracaniu i utrzymaniu dobrego stanu wód, ekosystemów wodnych i od wody zależnych. Niestety przedstawiony do konsultacji społecznych projekt aPGW jest niekompletny, ponieważ zakłada realizację jedynie działań technicznych. Wnioskujemy o uwzględnienie tego zakresu działań. Postulujemy wprowadzenie do aPGW działań zwiększających odporność ekosystemów wodnych i zależnych od wód na zmiany klimatu oraz apelujemy o przyjęcie szczególnego podejścia do gospodarowania wodami na obszarach torfowisk, zmierzając do znaczącego obniżenia emisji CO₂ z odwodnionych gleb torfowych.

6. W wielu przypadkach w aPGW uzasadnia się przedsięwzięcia zagrażające nieosiągnięciem dobrego stanu JCWP (często kosztowne) koniecznością realizacji ze względu na ochronę przeciwpowodziową i nadrzędny interes społeczny. Uzasadnienia te wydają się być często nadużywane, a ewentualne rozwiązania alternatywne nie są rozważane. Wnosimy, by z projektów aPGW usunąć odstępstwo z art 4.7 RDW dla inwestycji wymienionych w załączniku.

Spoleczna kontrola zarządzania ekosystemami rzecznyymi w Polsce – projekt w ramach programu Obywatele dla Demokracji

Podsumowując, uważamy że przekazane do konsultacji społecznych dokumenty aPGW wymagają poprawienia i dopracowania. Stwierdzono w nich wiele braków wpływających na nieprawidłową ocenę i wnioski dotyczące gospodarowania wodami w Polsce, a ponadto nie spełniają one wymagań Ramowej Dyrektywy Wodnej.

dr Ewa Jabłońska
Koordynator merytoryczny projektu
Spoleczna kontrola zarządzania ekosystemami rzecznyymi w Polsce

dr Wiktor Kotowski
Członek Zarządu Centrum Ochrony Mokradeł

Spoleczna kontrola zarządzania ekosystemami rzecznyymi w Polsce – projekt w ramach programu Obywatele dla Demokracji

